

„Wychowanie w Rodzinie” t. XXX (3/2023)

nadesłany: 15.09.2023 r. – przyjęty: 29.11.2023 r.

Anna KLIM-KLIMASZEWSKA*

Samotne matki dzieci w wieku przedszkolnym w obliczu trudności

The problems faced by single mothers raising preschool children

Abstrakt

Wprowadzenie. Współczesna rzeczywistość przynosi ze sobą wiele zmian społecznych, które mają istotny wpływ na życie rodziny. Jednym z wyzwań jest rosnąca liczba samotnych matek wychowujących dzieci w wieku przedszkolnym. Ten trend, obecny w wielu społeczeństwach na całym świecie, otwiera szerokie pole do analizy i zrozumienia trudności, z jakimi te kobiety borykają się na swojej życiowej ścieżce. Samotne matki dzieci w wieku przedszkolnym stanowią grupę, która potrzebuje naszej uwagi i wsparcia, aby zapewnić im stabilne i zdrowe warunki rozwoju dla najmłodszych członków ich rodzin.

Cel. W artykule przedstawiono badania ukazujące problemy, z jakimi borykają się matki samotnie wychowujące dzieci w wieku przedszkolnym.

Materiały i metody. Badania przeprowadzono za pomocą internetowej ankiety wśród 348 samotnych matek.

Wyniki. Analiza uzyskanych wyników pokazała, że współczesne samotne matki napotykały na wiele trudności. Jednym z głównych problemów jest sytuacja materialna rodziny.

* e-mail: anna.klim-klimaszewska@uph.edu.pl

Uniwersytet w Siedlcach, Wydział Nauk Społecznych, Żytunia 39, 08-110 Siedlce, Polska
University of Siedlce, Faculty of Social Sciences, Żytunia 39, 08-110 Siedlce, Poland

ORCID: 0000-0001-7418-9983

Badane matki mają problem z podjęciem stałej pracy, dlatego też w większości korzystają ze wsparcia finansowego ośrodków pomocy społecznej. Uważają jednak, że pomoc ta jest niewystarczająca, zaspokajająca tylko podstawowe potrzeby. Badane samotne matki borykają się z brakiem czasu dla siebie i dziecka, wynikającym z nadmiaru obowiązków. Są osamotnione, pozbawione pomocy innych, mogą liczyć tylko na rodziców i dalszą rodzinę. Ich dzieci, z powodu braku ojca, przejawiają wiele negatywnych zachowań – najczęściej są to bunt i gniew. Przeprowadzone badania pokazują, że życie większości samotnych matek i ich dzieci jest nadal bardzo trudne. Istotną rolę w poprawie jakości tego życia mogą odegrać organizacje non-profit, programy rządowe oraz społeczność lokalna poprzez odpowiednie wsparcie finansowe, edukacyjne i emocjonalne.

Słowa kluczowe: samotna matka, dziecko w wieku przedszkolnym, potrzeby, trudności, wsparcie.

Abstract

Introduction. Contemporary reality brings many challenges and social changes that have a significant impact on family life. One of these challenges is the increasing number of single mothers raising preschool-aged children. This trend, present in many societies worldwide, opens up a wide field for analysis and understanding the difficulties these women face on their life path. **Aim.** Single mothers of preschool-aged children constitute a group that requires our attention and support, to provide them with stable and healthy conditions for the development of their youngest family members.

Materials and methods. This article presents research highlighting the issues that single mothers raising preschool-aged children face. The research was conducted through an online survey among 348 single mothers.

Conclusion. The analysis of the results obtained showed that contemporary single mothers encounter many difficulties. One of the main problems is the family's financial situation. The surveyed mothers have trouble securing steady employment. Therefore, the majority rely on financial support from social assistance centres. However, they believe that this assistance is insufficient, meeting only basic needs. Single mothers in the study struggle with a lack of time for themselves and their children, resulting from an overload of responsibilities. They are isolated, lacking assistance from others and can only rely on parents and extended family. Due to the absence of the father, their children exhibit many negative behaviours, most commonly rebellion and anger. The conducted research demonstrates that the lives of most single mothers and their children are still very challenging. Non-profit organizations, government programs, and the local community can play a significant role in improving the quality of their lives by offering appropriate financial, educational, and emotional support.

Keywords: single mother, preschool-aged child, needs, difficulties, support.

Wstęp

Samotne macierzyństwo to wyjątkowa droga kobiet, które wychowują swoje dzieci bez obecności drugiego rodzica. To nie tylko sytuacja życiowa, lecz także wielkie wyzwanie emocjonalne, finansowe i społeczne. Samotne matki są zarówno głównymi opiekunkami swoich dzieci, jak i osobami ich wspierającymi oraz wzorami do naśladowania. Często muszą stawiać czoła wyzwaniom związanym z utrzymaniem rodziny z jednego wynagrodzenia. Wiele z nich ma ograniczone środki finansowe, co może prowadzić do trudności w zaspokajaniu podstawowych potrzeb dzieci, np. ich wyżywienia, opieki zdrowotnej czy edukacji. Brak drugiego rodzica może być bardzo obciążający emocjonalnie zarówno dla kobiety, jak i dla dziecka. Samotne wychowywanie dzieci często pochłania całą energię i czas matki. Musi ona wykazać się ogromną determinacją, by sprostać codziennym wyzwaniom, podejmować decyzje i znaleźć wsparcie na własną rękę, a to wpływa na poczucie izolacji i przeciążenia. Zajmowanie się dziećmi, pracą zawodową i obowiązkami domowymi pozostawia niewiele czasu na odpoczynek i rozwój osobisty. Wytrwałość samotnych matek i ich zdolność do radzenia sobie w trudnych sytuacjach jest inspirująca zarówno dla nich samych, jak i dla ich dzieci. Miłość, którą darzą swoje potomstwo, jest niezmiernie wielka. Ich poświęcenie, aby zapewnić najlepsze warunki dla jego rozwoju, stanowi fundament silnej więzi rodzinnej. Dlatego też dla wielu dzieci samotna matka staje się głównym wzorem do naśladowania. Obserwują jej siłę, odwagę i determinację, a przez to uczą się takich wartości jak samodzielność, wytrwałość i empatia.

Problematyka samotnego rodzicielstwa

Samotnym rodzicem, a więc rodziną niepełną, jest „grupa społeczna, w której jeden rodzic, matka bądź ojciec, wypełnia wszystkie zadania rodzicielskie, mające na celu zarówno zabezpieczenie materialne, jak i prowadzenie domu, wychowanie dzieci i zabiegi o więzi uczuciowe w rodzinie” (Miłosz, 2009, s. 145). Do przyczyn samotnego rodzicielstwa należy zaliczyć: rozwód, separację, urodzenie dziecka pozamałżeńskiego, śmierć współmałżonka, czasową nieobecność jednego z rodziców. Rodzinę niepełną w znacznej większości tworzą samotne matki, które wychowują dziecko (dzieci) bez lub przy ograniczonym współdziałaniu współmałżonka, na skutek jego stałej lub czasowej nieobecności (Danilewicz, Izdebska, Krzesińska-Żach, 2001).

Czasami zdarza się, że kobieta świadomie decyduje się na samotne macierzyństwo, ponieważ jest dobrze sytuowana i chce zaspokoić potrzebę posiadania dziecka, a w jej planach nie ma miejsca dla mężczyzny (Szlama, 2011). Zdarzają się też sytuacje, że

samotna kobieta pragnie zostać matką i decyduje się na adopcję dziecka (Kwiatkowska, 2019).

Problemy matek samotnie wychowujących dzieci

Powszechnie uważa się, że rodziny niepełne są w znacznie gorszej sytuacji materialnej i mieszkaniowej niż rodziny pełne. Trudności występują w sferze ekonomicznej, a braki finansowe mają zazwyczaj charakter długookresowy. Często trwają do czasu usamodzielnienia się dzieci (Szymura, 2001).

Samotne matki często też nie są aktywne zawodowo, a dzieje się tak nie dlatego, że nie chcą pracować, ale dlatego, że trudno jest im pogodzić pracę z opieką nad dziećmi. Potencjalny pracodawca często wyraża swoją dezaprobatę wobec faktu samotnego wychowywania dziecka (Kamińska, 2002). Ponadto samotne matki często same odrzucają propozycję pracy, jeśli jest ona zmianowa, dlatego też mają gorszą pozycję na rynku pracy. Szanse na znalezienie satysfakcjonującego zajęcia są nikłe. Zjawisko bezrobocia jest bardzo poważnym problemem, gdyż może prowadzić do ubóstwa. To powoduje, że kobiety czują się ukarane przez los i wyizolowane, co generuje kolejne negatywne okoliczności w ich życiu. Tendencja ta jest niebezpieczna, ponieważ w dzisiejszych czasach o rozwoju dziecka decydują w znacznej mierze możliwości finansowe rodziny, które pozwalają na zapisanie go na wszelkiego rodzaju zajęcia dodatkowe, korepetycje, naukę języków obcych itp. Trudna sytuacja materialna może prowadzić również do wprowadzania oszczędności na zdrowym odżywianiu się dzieci i odpowiednim odpoczynku. Kilkuletni brak wakacji dla dziecka mieszkającego w dużym mieście może mieć poważne negatywne konsekwencje dla jego zdrowia. Ubóstwo znacznie ogranicza dziecku dobry start w życie.

Nie tylko nadmierne obciążenie obowiązkami i brak pomocy w opiece nad dzieckiem jest przeszkodą w zarobkowaniu. Powodem jest również brak akceptacji własnej sytuacji życiowej oraz przyjęcie biernej postawy wobec pojawiających się trudności. Bierność nie oznacza rezygnacji z walki o poprawę warunków bytowych, ale zniechęcenie w poszukiwaniu pomocy np. w różnych organizacjach. Jest to także brak umiejętności znalezienia rozwiązania, które zapewniłoby stabilny dochód, mogący doprowadzić do trwałej samodzielności rodziny. Spowodowane jest to również barierami zewnętrznymi (brak możliwości zapewnienia opieki nad dzieckiem, brak czasu, pieniędzy na podjęcie kursów doszkalających), jak i subiektywnymi trudnościami (postawa roszczeniowa, brak potrzebnych umiejętności). Życie z ciągle ograniczonym budżetem, niestabilnym dochodem i rosnącymi kosztami utrzymania może rodzić frustrację i postawę lękową wobec otaczającej rzeczywistości. To często przekłada się na występowanie dysfunkcji w rodzinie, wynikającej m.in. z silnego skoncentrowania się

na bieżących sprawach materialno-bytowych i z mniejszych umiejętności właściwego rozpoznawania i zaspokajania potrzeb socjopsychologicznych dziecka (Raćław-Marowska, 2001).

Dla dużego grona samotnych matek wygospodarowanie czasu i sił na własny rozwój i edukację jest poza zasięgiem możliwości, a czasami nawet i chęci. Codzienny trud dbania o dzieci, próba zrekompensowania im niepełnej rodziny to wysiłek przede wszystkim psychiczny, który przyczynia się do utraty sił fizycznych i witalności oraz prowadzi do braku czasu na pielęgnację siebie, własnej urody, na myślenie o sobie i swoich potrzebach. Wiele z tych kobiet w takich okolicznościach zamyka się w sobie, poświęca czas na analizowanie dochodów rodzinnych, planowanie oszczędnych zakupów i inwestycji. Zły stan psychiczny pogłębia się w wyniku izolacji społecznej i ograniczenia kontaktów towarzyskich (Kamińska, 2002).

Negatywne społeczne skutki niepełności rodziny w pewnym zakresie mogą być złagodzone przez pozycję i prestiż zawodowy matki. Kobiety, szczególnie rozwiedzione, cechuje duży potencjał w zakresie powiększania kwalifikacji zawodowych (Lachowska, 1998).

Niektóre samotne matki, aby wypełnić pustkę spowodowaną brakiem partnera, rezygnują z realizacji własnych potrzeb, aspiracji i dążeń na rzecz rodziny, a sensu życia szukają w sukcesach dziecka. Tkliwość macierzyńska łączy się z chęcią zastąpienia dziecku nieobecnego ojca. Samotna matka nadmiernie koncentruje się na potomstwie. Zbyt duże przywiązanie emocjonalne do dziecka może doprowadzić do niekorzystnych zmian w procesie jego socjalizacji, np. do opóźnienia w osiągnięciu dojrzałości społecznej i emocjonalnej. Nadmierna koncentracja uczuciowa samotnej matki na dziecku wynika z niepokoju i zbytniego zatroskania o nie (Lachowska, 1998).

Samotna matka ma prawo bać się o wiele rzeczy – o to, co będzie jutro, o przyszłość swojego dziecka, o to, czy poradzi sobie z jego wychowaniem, czy poradzi sobie materialnie, jaka będzie reakcja otoczenia, czy nie utraci znajomych. Są to jak najbardziej powszechne i uzasadnione niepokoje. Samotny rodzic ma prawo czuć żal, smutek, rozczarowanie. Oprócz niepokoju targają nim inne silne uczucia, często takie, które odbierają mu chęć życia i siłę do odpowiedzialnego i godnego stawienia czoła sytuacji (Lis, 2012).

Do trudności matek samotnie wychowujących potomstwo należy nadmiar pracy i obowiązków, co sprawia, że słabo orientują się w problemach, których doświadczają ich dzieci. Przeznaczanie czasu na różne prace związane z prowadzeniem gospodarstwa domowego, głównie na robienie zakupów, gotowanie, sprząatanie i pranie, powoduje, że niewiele pozostaje go na kontakt z dzieckiem: zabawę, pomoc w nauce czy rozmowę na jakikolwiek temat (Szymura, 2001). Zapracowana kobieta, zajęta swoimi sprawami, zamiast porozmawiać z dzieckiem i się z nim pobawić, kupuje kolejną zabawkę. Chce w ten sposób wynagrodzić mu brak bliskości i czasu (Lis, 2012). Liczne

obowiązki związane z pracą i prowadzeniem domu przytłaczają samotną matkę. Staje się ona nerwowa, brak jej ciepłości, serdeczności. Sprawia to, że dzieci w wieku przedszkolnym nie chcą same jeść, moczą się, są nerwowe i hałaśliwe, roztargnione, trudne we współżyciu. Rodzą się w nich postawy agresji, wrogości, złośliwości, uporu, egoizmu, wyrachowania i nieczułości, skłonność do samotności, apatia, lenistwo, niechęć do wszelkiego wysiłku, słaba wola (Adamski, 2005).

Brak męskiego wzorca do naśladowania powoduje, że dzieci, szczególnie chłopcy, mają spaczony obraz mężczyzny, a wizerunek ten może posiadać cechy kobiece. Może to generować wiele problemów. Czasami matka chce zastąpić ojca i zaczyna wchodzić w jego rolę. Aby zapełnić dziecku pustkę, robi wszystko, aby ono jej nie odczuwało (Napora, 2004).

Często samotna matka oczekuje od dziecka, że dojdzie ono do tego, do czego ona sama nie doszła (Adamski, 2005). Sfrustrowana, zawiedziona i rozczarowana swoim życiem, porównuje osiągnięcia swojego dziecka z osiągnięciami jego rówieśników (Lis, 2012).

Instytucjonalne formy pomocy samotnym matkom

Pomoc matkom samotnie wychowującym dzieci realizowana jest w ramach polityki państwa, czyli wszystkich oddziaływań instytucji, organizacji społecznych i stowarzyszeń podejmowanych na rzecz dziecka i matki w środowisku lokalnym. Może mieć charakter zarówno indywidualny, jak i zespołowy. Osoby udzielające wsparcia to najczęściej pracownicy instytucji specjalizujących się w niesieniu pomocy (pracownik socjalny, pedagog, psycholog, terapeuta) oraz krewni, znajomi, sąsiedzi. Instytucje socjalne niosące pomoc dziecku i rodzinie określa się jako placówki bądź służby publiczne lub prywatne, które prowadzą działalność diagnostyczną, informacyjną, poradniczą, profilaktyczną, podtrzymującą (terapeutyczną). Każda z nich ułatwia rozwiązywanie problemów rodziny w określonym zakresie (Danilewicz i in., 2001). Tak jak rodzina, mają one niezwykle ważny wpływ na funkcjonowanie dziecka. Do podstawowych instytucji wspomagających rodzinę i zapewniających ciągłość oddziaływań pedagogicznych oraz opiekę nad rozwojem i zdrowiem małego dziecka należą żłobek i przedszkole (Danilewicz i in., 2001). Koszt pobytu dziecka w żłobku lub przedszkolu jest dużo niższy niż zatrudnienie opiekunki (Krajewska, 2009). Zgodnie z prawem samotna matka ma pierwszeństwo w przyjęciu dziecka do żłobka lub przedszkola, ma prawo korzystać z dofinansowań do obiadów oraz refundacji kosztów wycieczek czy też zajęć dodatkowych prowadzonych na terenie przedszkola (Krasa, 2019).

Samotne matki mogą szukać pomocy w poradniach psychologiczno-pedagogicznych, ośrodkach pomocy społecznej, ośrodkach interwencji kryzysowej, cen-

trach pomocy rodzinie, stowarzyszeniach oraz innych instytucjach pomocowych (Lis, 2012).

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne są placówkami oświatowymi, które zajmują się indywidualnymi problemami samotnych matek i ich dzieci, i stosownie do stwierdzonych potrzeb prowadzą różne formy terapii. Realizują swoje zadania poprzez działalność konsultacyjną, interwencyjną, psychoedukacyjną, mediacyjną i informacyjną. Korzystanie z pomocy poradni jest bezpłatne i dobrowolne (Lis, 2012).

W ośrodkach pomocy społecznej samotna matka, w sytuacji borykania się różnymi trudnościami, może szukać doraźnej i stałej pomocy. Dla wielu kobiet pomoc społeczna stanowi gwarancję lepszego życia. Oprócz świadczeń o charakterze pieniężnym polega ona również na wszechstronnym poradnictwie, na motywowaniu samotnej matki do organizowania nowych form samopomocy lub brania udziału w już istniejących.

Ośrodki interwencji kryzysowej są wielofunkcyjnymi miejscami wsparcia, świadczącymi pomoc dzieciom i rodzinom, które znalazły się w trudnej sytuacji w wyniku zdarzenia losowego, sytuacji rodzinnej lub trudnych przeżyć osobistych. W skład kadry takich ośrodków wchodzi: psychologowie, terapeuci, pedagodzy, pracownicy socjalni, terapeuci uzależnień, prawnicy. Świadczona pomoc jest bezpłatna, anonimowa, a od klientów nie wymaga się żadnego skierowania (Lis, 2012).

Centra pomocy rodzinie powołane są do wykonywania zadań z zakresu pomocy społecznej, a także zadań na rzecz osób niepełnosprawnych przy pomocy środków z PEFRON (Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych). Istotą działalności centrów jest udzielanie takiego wsparcia samotnym matkom, które umożliwi im samodzielną egzystencję, aktywność społeczną, skuteczną realizację ról społecznych, rozwój, integrację i funkcjonowanie w społeczeństwie oraz lepsze radzenie sobie z problemami (Lis, 2012).

Sąd rodzinny to instytucja obejmująca pomocą wszystkie problemy rodziny. Matki samotnie wychowujące dzieci korzystają z tej instytucji głównie w sprawach dotyczących uchylania się ojca dziecka od obowiązku alimentacyjnego (Danilewicz i in., 2001).

Samotnym matkom pomocą służą Kościoły różnych wyznań. Wsparcie polega na poradnictwie rodzinnym, prowadzeniu domów samotnych matek, organizowaniu kolonii dla dzieci, dożywianiu dzieci, udzielaniu doraźnej pomocy materialnej i żywnościowej (Danilewicz i in., 2001).

W chwilach kryzysu samotna matka może skorzystać z Telefonu Zaufania. Dyżurujący specjaliści działają poprzez uważne wysłuchanie i rozmowę z osobami, które przeżywają trudności natury moralnej, społecznej i psychologicznej, które próbują pokonać własne osamotnienie, uzależnienia, depresję, poczucie beznadziejności lub uważają, że sytuacja, w której się znajdują, jest beznadziejna, a nawet rozważają możliwość popełnienia samobójstwa. Dyżurni kierują taką osobę do odpowiednich służb i instytucji oraz informują o istniejących możliwościach wyjścia z kryzysu. Zasadą jest

wysłuchanie bez krytykowania i potępiania, życzliwość, ściśle unikanie wszelkiego nacisku religijnego, politycznego i ideologicznego (Lis, 2012).

Samotne matki z małymi dziećmi oraz będące w ciąży mogą znaleźć schronienie i wsparcie w domach samotnej matki. W zakresie opiekuńczo-wspomagającym domy takie zapewniają podstawową pielęgnację w czasie choroby dziecka oraz opiekę nad nim w przypadku choroby matki, umożliwiają korzystanie ze świadczeń zdrowotnych, pomagają w załatwieniu spraw osobistych w razie takiej potrzeby, gwarantują środki higieny osobistej i środki czystości w sytuacji gdy samotna matka nie ma możliwości ich samodzielnego zakupu (Krajewska, 2009).

Zgodnie z ustawą o świadczeniach rodzinnych samotna matka może starać się o kilka świadczeń pieniężnych, np. zasiłek rodzinny, świadczenie Rodzina 500+, przysługujące na każde dziecko bez względu na dochód, dodatek z tytułu urodzenia dziecka, dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, specjalny dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka, niskooprocentowane pożyczki. Świadczenia te można uzyskać od gminy, która pomaga także poprzez przyznanie mieszkania komunalnego lub socjalnego. Jeżeli ojciec dziecka uchyla się od płacenia alimentów, a egzekucja zasądzonych alimentów jest bezskuteczna, samotna matka może starać się o świadczenia z funduszu alimentacyjnego. Bezrobotna matka samotnie wychowująca dziecko do lat 7 może także w momencie podjęcia pracy liczyć na refundację kosztów opieki nad dzieckiem. Samotna matka może również preferencyjnie rozliczyć się z dzieckiem – tym sposobem korzysta z niższej stawki podatku (Brzostek, 2014).

Podstawy metodologiczne badań własnych

Badaniami objęto matki samotnie wychowujące dzieci. Celem było stwierdzenie, na jakie trudności napotykają matki samotnie wychowujące dzieci w wieku przedszkolnym. Proces badawczy kierunkowały następujące problemy badawcze:

- Jakich problemów doświadczają samotne matki dzieci w wieku przedszkolnym?
- Jaką pomoc uzyskują badane matki od instytucji państwowych?

Badania przeprowadzono za pomocą metody sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem ankiety online na platformach Facebook i Messenger. Ankieta zawierała 29 pytań. Badania prowadzono od lutego do maja 2023 roku. Wzięło w nich udział 348 kobiet. Ze środowiska wiejskiego pochodziło 149 kobiet, co stanowiło 43% badanych, zaś ze środowiska miejskiego 199 kobiet, to jest 57%. Respondentki były w różnym wieku. Dane w tym zakresie przedstawia tabela 1.

Tabela 1
Wiek badanych matek

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek					
		Środowisko miejskie		Środowisko wiejskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	Poniżej 18 lat	0	0	37	10,6	37	10,6
2.	18–26 lat	27	7,8	36	10,3	63	18,1
3.	27–35 lat	13	3,7	42	12,1	55	15,8
4.	Powyżej 36 lat	159	45,7	34	9,8	193	55,5
5.	Razem	199	57,2	149	42,8	348	100

Źródło: Opracowanie własne.

Dane przedstawione w tabeli 1 pokazują, że wśród badanych najwięcej było samotnych matek powyżej 36. roku życia (55,5%). Dalszą grupę stanowiły matki w wieku 18–26 lat (18,1%), 27–35 lat (15,8%) oraz matki poniżej 18. roku życia (10,6%). Podobnie wyglądał rozkład wiekowy kobiet pochodzących ze środowiska miejskiego, lecz tutaj nie zanotowano samotnych matek poniżej 18. roku życia. Natomiast w środowisku wiejskim większość stanowiły matki w wieku 27–35 lat (12,1%). Pozostałe grupy miały podobną liczebność (9,8–10,6%).

Badane matki posiadały zróżnicowane wykształcenie. Uzyskane dane przedstawia tabela 2.

Tabela 2
Wykształcenie badanych matek

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek					
		Środowisko miejskie		Środowisko wiejskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	Wyższe	73	21,0	41	11,8	114	32,8
2.	Średnie	70	20,1	41	11,8	111	31,9
3.	Zawodowe	56	16,1	35	10,0	91	26,1

4.	Podstawowe	0	0	32	9,2	32	9,2
5.	Razem	199	57,2	149	42,8	348	100

Źródło: Opracowanie własne.

Z danych przedstawionych w tabeli 2 wynika, że największą grupę stanowiły samotne matki legitymujące się wykształceniem wyższym (32,8%) oraz wykształceniem średnim (31,9%). Nieco mniej matek posiadało wykształcenie zawodowe (26,1%), a najmniejszą grupę stanowiły matki z wykształceniem podstawowym (9,2%). W obu grupach ta tendencja była podobna.

W tabeli 3 przedstawiono status zawodowy respondentek.

Tabela 3

Status zawodowy badanych matek

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek					
		Środowisko miejskie		Środowisko wiejskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	Uczennica	0	0	16	4,6	16	4,6
2.	Studentka	24	6,9	15	4,3	39	11,2
3.	Bezrobotna	27	7,8	24	6,9	51	14,7
4.	Rolniczka	24	6,9	15	4,3	39	11,2
5.	Pracująca na całym etacie	42	12,1	20	5,8	62	17,8
6.	Pracująca dorywczo	29	8,3	17	4,9	46	13,2
7.	Prowadząca własną działalność gospodarczą	25	7,2	14	4,0	39	11,2
8.	Otrzymująca świadczenie pielęgnacyjne	0	0	14	4,0	14	4,0
9.	Pracująca na ½ etatu	28	8,0	0	0	28	8,1
10.	Pracująca na umowę o dzieło	0	0	14	4,0	14	4,0
11.	Razem	199	57,2	149	42,8	348	100

Źródło: Opracowanie własne.

Na podstawie danych zamieszczonych w tabeli 3 można stwierdzić, że badane samotne matki najczęściej pracowały na całym etacie (17,8%), mniej liczna grupa (14,7%) miała status osoby bezrobotnej. Nieco mniej samotnych matek pracowało dorywczo (13,2%), prowadziło gospodarstwo rolne i własną działalność gospodarczą, a także studiowało (po 11,2%). Mniejszą grupę stanowiły samotne matki pracujące na ½ etatu (8,1%), uczące się (4,6%) oraz pracujące na umowę o dzieło lub utrzymujące się ze świadczenia pielęgnacyjnego (po 4,0%).

Problemy badanych samotnych matek

Matki samotnie wychowujące dzieci borykają się z wieloma trudnościami. Jednym z głównych problemów jest sytuacja materialna rodziny. Respondentki zostały zapytane o to, jak oceniają swoją sytuację materialną. W odpowiedzi 48,0% samotnych matek (167 osób) oceniło swoją sytuację materialną jako przeciętną, 37,0% (129 osób) jako bardzo dobrą lub dobrą, a 15,0% (52 osoby) jako złą lub raczej złą.

Następnie respondentki odpowiadały na pytanie, czy bycie samotną matką stanowiło trudność w podjęciu pracy. Aż 43,1% matek (150 osób) twierdząco odpowiedziało na to pytanie, zaś przeciwnego zdania było 17,0% respondentek (59 osób). Ponadto aż 39,9% badanych (139 osób) stwierdziło, że samotne wychowywanie dzieci częściowo miało wpływ na trudności w podjęciu pracy.

W kolejnym pytaniu badane matki zostały poproszone o wymienienie przyczyn, które powodowały problemy w podjęciu pracy zawodowej. Odpowiedzi zostały przedstawione w tabeli 4.

Tabela 4

Przyczyny trudności w podjęciu pracy przez badane samotne matki

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek					
		Środowisko miejskie		Środowisko wiejskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	Brak pomocy w opiece nad dzieckiem	118	33,9	153	44,0	271	77,9
2.	Brak możliwości pracy na pełny etat	49	14,1	66	19,0	115	33,0
3.	Brak opieki nad dzieckiem w czasie choroby	10	2,9	38	10,9	48	13,8

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek					
		Środowisko miejskie		Środowisko wiejskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
4.	Dyskryminacja przez pracodawców	24	6,9	0	0	24	6,9
5.	Brak dyspozycyjności	73	21,0	14	4,0	87	25,0
6.	Zbytne obciążenie obowiązkami	63	18,1	38	10,9	101	29,0
7.	Dużo stresujących sytuacji	10	2,9	0	0	10	2,9
8.	Brak miejsca w przedszkolu	0	0	14	4,0	14	4,0
9.	Brak wykształcenia	0	0	24	6,9	24	6,9

Źródło: Opracowanie własne. Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż respondentki mogły udzielić kilku odpowiedzi.

Dane przedstawione w tabeli 4 pokazują, że najczęstszą przyczyną trudności w podjęciu pracy przez samotne matki był brak pomocy w opiece nad dzieckiem (77,9%). Zdecydowanie mniej matek wskazało na brak możliwości pracy na pełny etat (33,0%), zbytne obciążenie obowiązkami (29,0%) oraz brak dyspozycyjności (25,0%). Najmniejszymi grupami były matki, dla których problemem w podjęciu pracy była dyskryminacja przez pracodawców i brak wykształcenia (po 6,9%), brak miejsca w przedszkolu (4,0%) oraz dużo stresujących sytuacji (2,9%).

W dalszej kolejności respondentki zapytano, czy w związku z samotnym macierzyństwem mają problemy wychowawcze ze swoimi dziećmi. Twierdzącej odpowiedzi udzieliło 68,1% badanych (237 osób), przeciwnego zdania było 31,9% (111 osób). Konsekwencją odpowiedzi twierdzących było pytanie, z jakimi problemami wychowawczymi borykają się badane matki. Uzyskane odpowiedzi przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5
Trudności wychowawcze dzieci samotnych matek

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek					
		Środowisko miejskie		Środowisko wiejskie		Razem	
		L	%	L	%	L	%
1.	Z adaptacją w przedszkolu	38	16,0	59	24,9	97	40,9
2.	Bunt, gniew	77	32,5	118	49,8	195	82,3
3.	Brak dyscypliny	80	33,8	28	11,8	108	45,6
4.	Lęk przed ludźmi, wycofanie	77	32,5	28	11,8	105	44,3
5.	Złe relacje z rówieśnikami	38	16,0	59	24,9	97	40,9
6.	Nadpobudliwość	38	16,0	56	24,9	97	40,9

Źródło: Opracowanie własne. Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż respondentki mogły udzielić kilku odpowiedzi.

Wyniki badań przedstawione w tabeli 5 pokazują, że najczęściej dzieci samotnych matek przejawiają bunt i gniew (82,3%). Zdecydowanie mniej dzieci wykazuje brak dyscypliny (45,6%), lęk przed ludźmi i wycofanie (44,3%) oraz trudności z adaptacją w przedszkolu, złe relacje z rówieśnikami i nadpobudliwość (po 40,9%). W środowisku miejskim dominują dzieci przejawiające brak dyscypliny (33,8%), a w środowisku wiejskim – bunt i gniew (49,8%).

Zapytano zatem respondentki, czy te zachowania mogą wynikać z braku ojca. Na to pytanie 51,0% badanych (178 osób) odpowiedziało twierdząco, przeciwnego zdania było 26,0% (90 osób), natomiast 23,0% badanych (80 osób) nie potrafiło na nie odpowiedzieć.

Kolejne pytanie skierowane do matek samotnie wychowujących dzieci dotyczyło tego, czy dziecko czuje się gorzej z powodu braku ojca. Na to pytanie 34,2% matek (122 osoby) odpowiedziało twierdząco, ale niewiele mniej, bo 31,5% (119 osób) odpowiedziało przecząco, natomiast 30,7% matek (107 osób) nie miało zdania na ten temat. Matki, które twierdząco odpowiedziały na to pytanie, uzasadniały to w następujący sposób:

- smutek dziecka podczas uroczystości przedszkolnych, gdzie obecni są inni ojcowie;

- zazdrość dziecka, gdy widzi dzieci bawiące się z ojcem;
- negatywne nastawienie do otoczenia;
- wycofanie, wstyd, brak pewności siebie;
- napiętnowanie ze strony rówieśników z powodu braku ojca;
- smutek, gdy rówieśnicy opowiadają o wspólnie spędzonym czasie, zabawach z ojcem;
- smutek, żal dziecka podczas uroczystości rodzinnych, gdy widzi inne pełne rodziny;
- częste pytania o tatę, dziecko wprost mówi, że tęskni za ojcem, często płacze z tego powodu;
- brak miłości ojca, wzorca, jakim jest ojciec, poczucia bezpieczeństwa;
- próba zwrócenia na siebie uwagi poprzez negatywne zachowania.

Dalszym krokiem w badaniach było uzyskanie od samotnych matek informacji na temat trudności w zaspokajaniu swoich potrzeb. Dane w tym zakresie przedstawia tabela 6.

Tabela 6

Trudności badanych matek w zaspokajaniu swoich potrzeb

Lp.	Rodzaje potrzeb i problemów	Liczba matek					
		Duża trudność		Średnia trudność		Mała trudność	
		L	%	L	%	L	%
1.	Finansowe	82	46,1	36	20,2	60	33,7
2.	Emocjonalne	73	41,1	36	20,2	69	38,7
3.	Brak pomocy innych	82	46,1	41	23	55	30,9
4.	Brak męskiego wzorca	97	54,5	33	18,5	48	27
5.	Wychowawcze	53	29,8	45	25,3	80	44,9
6.	Osamotnienie	86	48,3	48	27,0	44	24,7
7.	W pracy zawodowej	73	41,0	55	30,9	50	28,1
8.	Nadmiar obowiązków	96	53,9	34	19,1	48	27,0
9.	Brak czasu dla siebie	108	60,6	22	12,4	48	27

Źródło: Opracowanie własne. Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż respondentki mogły udzielić kilku odpowiedzi.

Dane przedstawione w tabeli 6 pokazują, że większość badanych samotnych matek ma problem w zaspokojeniu potrzeby posiadania czasu dla siebie (60,6%). Ponadto trudnościami są: brak męskiego wzorca (54,5%), nadmiar obowiązków (53,9%), problemy wynikające z osamotnienia (48,3%), potrzeby finansowe i brak pomocy ze strony innych osób (po 46,1%) oraz potrzeby emocjonalne i trudności w pracy zawodowej (po 41,4%). Tylko problemy w zaspokajaniu potrzeb wychowawczych swoich dzieci najczęściej respondentek określiło jako małe (44,9%).

Ponadto pojedyncze respondenci wymieniały takie problemy jak:

- problemy ze zdrowiem,
- złe podejście nauczycieli w stosunku do dziecka, brak szukania przyczyny nieodpowiedniego zachowania,
- konflikt między rodzeństwem o względy ojca,
- brak wspólnego frontu z ojcem w wychowaniu dzieci, ojciec pojawia się raz w miesiącu i przekupuje dzieci prezentami,
- zbyt mała ilość czasu poświęcana dziecku,
- depresja,
- brak zrozumienia ze strony innych osób,
- brak czasu na rozrywkę.

Jednocześnie 86,8% respondentek (302 osoby) stwierdziło, że często są przemęczone swoimi obowiązkami, 11,2% (39 osób) – rzadko, a 2,0% (7 osób) nie czuje zmęczenia z tego powodu. Ponadto 54,0% samotnych matek (188 osób) deklarowało, że zdecydowanie za mało czasu poświęca swoim dzieciom, 37,9% (132 osoby) uważało, że czas poświęcony dzieciom jest wystarczający, zaś 8,1% matek (28 osób) nie miało zdania na ten temat.

Samotne matki zapytano również, kto pomaga im w opiece nad dzieckiem. Uzyskane dane prezentuje tabela 7.

Tabela 7

Pomoc udzielana samotnej matce w opiece nad dzieckiem

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek	
		L	%
1.	Nie mam pomocy	52	14,9
2.	Opiekunka	32	9,2
3.	Sąsiedzi	34	9,8
4.	Dalsza rodzina	101	29,0

5.	Przyjaciele	70	20,1
6.	Rodzice	202	58,1
7.	Ojciec dziecka	28	8,1

Źródło: Opracowanie własne. Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż respondentki mogły udzielić kilku odpowiedzi.

Z wyników badań przedstawionych w tabeli 7 wynika, że samotnym matkom w opiece nad dziećmi najczęściej pomagają rodzice (58,1%) oraz dalsza rodzina (29,0%). Ponadto pomagają im przyjaciele (20,1%), sąsiedzi (9,8%), opiekunki (9,2%) oraz ojciec dziecka (8,1%). Ale aż 14,9% samotnych matek nie może liczyć na pomoc ze strony innych osób.

Pomoc uzyskiwana przez samotne matki od instytucji państwowych

W kolejnym etapie badań respondentki zostały poproszone o wskazanie instytucji, z których pomocy korzystają bądź korzystały w przeszłości. Dane w tym zakresie przedstawia tabela 8.

Tabela 8

Rodzaj instytucji, z pomocy których korzystają badane samotne matki

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek	
		L	%
1.	Nie korzystam	38	10,9
2.	Sąd rodzinny	63	18,1
3.	Poradnia psychologiczno-pedagogiczna	73	21,0
4.	Kościół	24	6,9
5.	Telefon Zaufania	24	6,9
6.	Powiatowe centrum pomocy rodzinie	28	8,1
7.	Dom samotnej matki	14	4,0
8.	Ośrodek interwencji kryzysowej	24	6,9
9.	Ośrodek pomocy społecznej	160	46,0

Źródło: Opracowanie własne. Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż respondentki mogły udzielić kilku odpowiedzi.

Analiza danych zamieszczonych w tabeli 8 pokazuje, że badane samotne matki najczęściej korzystają ze wsparcia ośrodków pomocy społecznej (46,0%). Zdecydowanie mniejsza grupa matek uzyskuje pomoc w poradniach psychologiczno-pedagogicznych (21,0%) oraz w sądach rodzinnych (18,1%). Jeszcze mniejsza grupa samotnych matek korzysta z pomocy powiatowych centrów pomocy rodzinie (8,1%), a także Kościoła, Telefonu Zaufania, ośrodków interwencji kryzysowej (po 6,9%) oraz domów samotnej matki. Ponadto 10,9% badanych samotnych matek nie korzysta z żadnej pomocy instytucjonalnej.

Matki, które korzystają lub korzystały z pomocy instytucjonalnej, zapytano o udzielone wsparcie finansowe. Uzyskane dane prezentuje tabela 9.

Tabela 9

Wsparcie finansowe udzielone badanym samotnym matkom

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek	
		L	%
1.	Zasiłek rodzinny	208	60,0
2.	Dodatek z tytułu urodzenia dziecka	218	62,6
3.	Dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w czasie urlopu wychowawczego	90	25,9
4.	Dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka	121	34,8
5.	Dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej	31	8,9
6.	Dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego	24	6,9
7.	Dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	122	35,1
8.	Alimenty z funduszu alimentacyjnego	94	27,0
9.	Alimenty od ojca dziecka	170	48,9
10.	Dofinansowanie do mieszkania	14	4,0
11.	Renta po śmierci ojca	14	4,0
12.	Nie korzysta z pomocy finansowej	21	6,0

Źródło: Opracowanie własne. Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż respondentki mogły udzielić kilku odpowiedzi.

Dane przedstawione w tabeli 9 pokazują, że badane samotne matki najczęściej korzystają z dodatku z tytułu urodzenia dziecka (62,6%), z zasiłku rodzinnego (60,0%) oraz z alimentów od ojca dziecka (48,9%). Ponadto część z nich korzysta z dodatku z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego (35,1%), z dodatku z tytułu samotnego wychowania dziecka (34,8%), z alimentów z funduszu alimentacyjnego (27,0%) oraz z dodatku z tytułu opieki nad dzieckiem w czasie urlopu wychowawczego (25,9%). Część samotnych matek korzysta także z dodatku z tytułu wychowania dziecka w rodzinie wielodzietnej (8,9%), z dodatku z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego (6,9%) oraz z dofinansowania do mieszkania i z renty po śmierci ojca (po 4,0%). Z pomocy finansowej nie korzysta 6,0% badanych samotnych matek.

Badane matki samotnie wychowujące dzieci korzystały również z pomocy rzeczowej. Jej zakres przedstawia tabela 10.

Tabela 10

Formy pomocy rzeczowej udzielanej badanym matkom

Lp.	Odpowiedzi	Liczba matek	
		L	%
1.	Bony, talony na żywność	53	15,2
2.	Dożywianie dzieci w przedszkolu	69	19,8
3.	Paczki żywnościowe	52	14,9
4.	Odzież	41	11,8
5.	Dofinansowanie do wypoczynku dzieci	31	8,9
6.	Nie korzysta z pomocy rzeczowej	174	50,0

Źródło: Opracowanie własne. Wyniki nie sumują się do 100%, gdyż respondentki mogły udzielić kilku odpowiedzi.

Wyniki badań przedstawione w tabeli 10 pokazują, że ze wsparcia rzeczowego korzystało tylko 50,0% badanych matek. Najczęściej było to dożywianie dzieci w przedszkolu (19,8%), bony i talony na żywność (15,2%), paczki żywnościowe (14,9%), odzież (11,8%) oraz dofinansowanie do wypoczynku dzieci (8,9%).

Ostatnim etapem badań było uzyskanie od respondentek informacji, czy otrzymywana pomoc jest dla nich wystarczająca. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 34,2% badanych matek, zaś zdecydowana większość badanych, bo 44,8%, stwierdziła, że udzielana im pomoc nie jest wystarczająca. Zdania na ten temat nie miało 21,0% matek.

Matki, które stwierdziły, że pomoc, którą uzyskują, jest niewystarczająca, uważały, że:

- Pomoc instytucji pozwala na zaspokojenie tylko podstawowych potrzeb dziecka.
- Pieniądze ze świadczeń można przeznaczyć tylko na dodatkowe zajęcia, np. basen, język angielski.
- Dofinansowanie do mieszkania i posiłków dla dziecka pozwoliło funkcjonować na najniższym poziomie.
- Życie i utrzymanie dziecka jest bardzo drogie, a świadczenia zbyt niskie.
- Progi dochodowe nie są adekwatne do płac minimalnych.
- Niektóre przepisy prawa są bezsensowne.
- W przypadku kiedy samotna matka ma dobrą sytuację materialną, a ojciec nie płaci zasądzonych alimentów, bo twierdzi, że go nie stać, to taka matka nie może uzyskać pieniędzy z funduszu alimentacyjnego, bo ma za wysoki dochód. To, że kobieta sobie radzi, powoduje, że ojciec dzieci pozostaje zwolniony z odpowiedzialności i bezkarny.
- Wychowywanie dziecka i zajmowanie się domem to również praca.
- Istnieje wrażenie, że samotne matki są dla instytucji, a nie odwrotnie.
- Samotnej matce, która pracuje na kilku etatach i przekracza próg dochodowy, przysługuje mało świadczeń.
- Przedszkola są otwarte zbyt krótko, a rodzice pracujący w innych godzinach nie mają co zrobić z dzieckiem.
- Ze względu na to, że pracuję, poza 500+ nie przysługuje mi żaden zasiłek, a pomoc dużo by ułatwiła.
- Wszystkie świadczenia są minimalne i wystarczają wyłącznie na opłaty. Pomoc jest niewystarczająca dla osoby, która samotnie wychowuje dziecko i nie może podjąć pracy.
- Instytucje państwowe nie zawsze interesują się losem samotnej matki i przez to pomoc jest niewystarczająca.
- Dzieci powinny mieć nieograniczoną i bezpłatną możliwość korzystania z instytucji oświatowych.
- Na pomoc samotnym matkom powinno być przeznaczonych więcej pieniędzy z budżetu państwa.

Zakończenie

Samotne macierzyństwo to złożone zjawisko, które wymaga szerokiego spojrzenia i zrozumienia. Jest to droga pełna wyzwań, świadcząca o niezwykłej sile i determinacji. Samotne matki są nie tylko opiekunkami, lecz także wzorcami, które kształtują

przeszłe pokolenia. Dlatego też bardzo istotne jest docenienie i wspieranie tych kobiet w ich trudnej, lecz pięknej roli. Badania naukowe oraz działania społeczne mają na celu poprawę sytuacji samotnych matek i ich dzieci.

Samotne matki stanowią zróżnicowaną grupę społeczną, której doświadczenia i wyzwania różnią się w zależności od wielu czynników. Niektóre kobiety wybierają taką ścieżkę życiową i decydują się na rodzicielstwo bez stałego partnera. Inne stają się samotnymi matkami w wyniku rozwodu, separacji lub śmierci partnera. Samotne macierzyństwo może także być wynikiem nieplanowanej ciąży. Ważne jest zrozumienie, że każda sytuacja jest indywidualna i złożona, a przyczyny samotnego rodzicielstwa mogą być różne dla różnych kobiet.

Samotne matki często muszą stawiać czoła licznym wyzwaniom. Finansowe obciążenie, brak wsparcia w codziennych obowiązkach rodzicielskich oraz poczucie samotności to tylko niektóre z trudności, z jakimi się borykają. Dodatkowo samotne matki często muszą godzić pracę zawodową z obowiązkami wobec dzieci, co może prowadzić do chronicznego stresu i zmęczenia.

Samotne macierzyństwo ma także wpływ na dzieci. Chociaż każda sytuacja jest inna, badania sugerują, że dzieci wychowujące się w rodzinach samotnych matek mogą być bardziej narażone na ryzyko doświadczania problemów emocjonalnych i społecznych. Jednak ważne jest podkreślenie, że to nie samotne macierzyństwo samo w sobie wpływa na losy dzieci, lecz raczej jakość relacji i wsparcia, jakie dzieci otrzymują od swoich rodziców.

Kluczowe dla poprawy jakości życia samotnych matek oraz ich dzieci jest oferowane im wsparcie. Organizacje non-profit, programy rządowe oraz społeczność lokalna mogą odgrywać istotną rolę w dostarczaniu im pomocy finansowej, edukacyjnej i emocjonalnej. Również polityka społeczna, która uwzględnia specyficzne potrzeby tej grupy, jest niezwykle istotna.

Ważne jest, aby zwrócić uwagę na przyczyny samotnego rodzicielstwa, na wyzwania, jakie stawia ono przed samotnymi matkami. Należy dostarczyć im odpowiedniego wsparcia, aby mogły stworzyć zdrowe i stabilne warunki życia dla swoich dzieci. Samotne macierzyństwo nie jest jedynie sprawą indywidualną, lecz także społeczną, która wymaga uwagi i działania ze strony społeczeństwa jako całości.

Na podstawie przeprowadzonych badań istotne jest sformułowanie postulatów dla polityki państwa oraz praktyki pedagogicznej i społecznej. Polityka państwa powinna być ukierunkowana na wsparcie samotnych matek w trudnych sytuacjach i stworzenie warunków do rozwoju ich dzieci, na zapewnienie im równych szans i likwidację trudności, z którymi się borykają. Jest to istotne dla budowania bardziej sprawiedliwego społeczeństwa i zapewnienia lepszej przyszłości dla matek samotnie wychowujących dzieci oraz ich potomstwa. Kluczowe są tutaj następujące postulaty:

- Wsparcie finansowe – odpowiednie programy pomocowe, świadczenia socjalne i alimenty, aby matki mogły zapewnić godziwe warunki życia swoim dzieciom. Świadczenia te powinny być wypłacane terminowo i w wystarczającej wysokości.
- Dostęp do edukacji – zagwarantowanie dostępu do wysokiej jakości edukacji, w tym do przedszkoli i żłobków, co umożliwi matkom samotnie wychowującym dzieci pracę lub rozwijanie własnych umiejętności. Ponadto dostęp do programów wsparcia edukacyjnego, które pomogą dzieciom w osiągnięciu sukcesu szkolnego.
- Wsparcie zawodowe – zapewnienie programów szkoleniowych i doradztwa zawodowego, które pomogą matkom samotnie wychowującym dzieci znaleźć pracę lub rozwijać się zawodowo, aby zapewnić swojej rodzinie odpowiednie źródło dochodu.
- Opieka zdrowotna – umożliwienie matkom i ich dzieciom szerokiego dostępu do opieki zdrowotnej, w tym do usług profilaktycznych i do psychologicznego wsparcia.
- Elastyczne miejsca pracy – wprowadzenie regulacji prawnych umożliwiających pracodawcom oferowanie elastycznych opcji pracy, które pozwolą samotnym matkom na godzenie obowiązków zawodowych i rodzicielskich.
- Przeciwdziałanie dyskryminacji – promowanie równości płci i eliminacja dyskryminacji, która w miejscu pracy może dotknąć matki samotnie wychowujące dzieci.
- Wspieranie budowania sieci społecznych – tworzenie miejsc spotkań i grup wsparcia dla matek samotnie wychowujących dzieci, gdzie mogą one dzielić się doświadczeniami i znaleźć wsparcie emocjonalne.
- Edukacja seksualna – wprowadzenie w szkołach edukacji seksualnej dotyczącej odpowiedzialnych relacji i planowania rodziny, aby przeciwdziałać samotnemu rodzicielstwu.
- Przeciwdziałanie przemocy domowej – wspieranie programów przeciwdziałania przemocy domowej i wprowadzenie skutecznych mechanizmów ochrony przed tą przemocą, udzielanie prawniczego wsparcia dla ofiar przemocy domowej oraz zapewnienie dla nich bezpiecznych schronisk.
- Wsparcie psychologiczne – zapewnienie dostępu do wsparcia psychologicznego i terapii dla matek samotnie wychowujących dzieci, aby pomóc im radzić sobie z trudnościami emocjonalnymi.
- Kampanie edukacyjne – prowadzenie kampanii społecznych i edukacyjnych mających na celu eliminowanie stereotypów i przeciwdziałanie stygmatyzacji matek samotnie wychowujących dzieci.

Istotne znaczenie dla matek samotnie wychowujących dzieci ma praktyka pedagogiczna, gdyż może ona wpływać na rozwój dzieci i wspierać kobiety w ich trudnej sytuacji. Powinna być ukierunkowana na stworzenie przyjaznego środowiska dla dzieci wychowywanych przez same matki, aby pomóc im osiągnąć sukces w edukacji i rozwoju osobistym. Kluczowe postulaty dotyczące praktyki pedagogicznej to:

- Wrażliwość i empatia – uwrażliwienie nauczycieli i pracowników oświaty na sytuację matek samotnie wychowujących dzieci i okazywanie im empatii oraz zrozumienia trudności, z jakimi się borykają.
- Indywidualne podejście – indywidualizowanie nauczania, aby dostosować je do potrzeb i umiejętności dzieci oraz uwzględnić ewentualne wyzwania rodzinne.
- Partnerstwo z matkami – tworzenie otwartych kanałów komunikacji z samotnymi matkami, aby wspólnie rozwiązywać problemy i monitorować postępy edukacyjne dzieci.
- Wsparcie psychologiczne – dostarczanie wsparcia psychologicznego i doradztwa zarówno dzieciom, jak i ich matkom, aby pomóc im radzić sobie z trudnościami emocjonalnymi.
- Dostępność edukacji – zapewnienie dostępu do edukacji poza tradycyjnymi godzinami, tak aby matki samotnie wychowujące dzieci mogły wziąć udział w spotkaniach rodziców i innych wydarzeniach przedszkolnych.
- Wspieranie zdolności rodzicielskich – oferowanie programów i warsztatów dla matek samotnie wychowujących dzieci, aby pomóc im w budowaniu umiejętności rodzicielskich i rozumieniu potrzeb swoich dzieci.
- Równość i eliminacja stygmatyzacji – promowanie równości w przedszkolu i eliminacja stygmatyzacji dzieci z rodzin samotnych matek.
- Współpraca z innymi instytucjami – organizowanie współpracy z organizacjami społecznymi i instytucjami rządowymi, aby dostarczać dodatkowe wsparcia i zasobów dla matek samotnie wychowujących dzieci.
- Wspieranie rozwoju emocjonalnego – uwzględnienie rozwoju emocjonalnego dzieci, praca nad budowaniem ich pewności siebie i zdolności rozwiązywania problemów.
- Integracja społeczna – promowanie uczestnictwa dzieci w różnych aktywnościach społecznych i kulturalnych, aby zwiększyć ich poczucie przynależności i rozwijać umiejętności społeczne.

Z kolei praktyka społeczna wobec matek samotnie wychowujących dzieci powinna być ukierunkowana na tworzenie warunków do ich samodzielności i sukcesu oraz na poprawę jakości życia ich rodzin. Dostarczanie wsparcia społecznego jest istotnym elementem tworzenia społeczeństwa inkluzyjnego. Postulaty dotyczące praktyki społecznej wobec matek samotnie wychowujących dzieci powinny obejmować:

- Programy doradcze – dostarczanie programów doradczych, które pomogą matkom w rozwijaniu umiejętności zarządzania finansami, planowania rodziny i radzenia sobie w trudnych sytuacjach.
- Pomoc prawniczą – zapewnienie dostępu do pomocy prawniczej w przypadkach związanych z alimentami, prawami rodzicielskimi i innymi kwestiami prawnorodzinnymi.
- Programy zawodowe – proponowanie szerokiej oferty programów szkoleniowych, praktyk zawodowych i możliwości rozwoju zawodowego, aby matki mogły uzyskać pracę lub polepszyć swoje perspektywy zawodowe.
- Opieka nad dziećmi – zapewnienie dostępu do przystępnych cenowo lub bezpłatnych usług opieki nad dziećmi, takich jak przedszkola lub żłobki, aby matki mogły pracować lub rozwijać swoje umiejętności zawodowe.
- Pomoc w ubieganiu się o świadczenia – udzielanie pomocy w wypełnianiu wniosków o świadczenia socjalne, zasiłki rodzinne i inne formy wsparcia finansowego.
- Eliminacja stygmatyzacji – prowadzenie edukacji społecznej i kampanii informacyjnych mających na celu zmniejszenie stereotypów i stygmatyzacji matek samotnie wychowujących dzieci.
- Wspieranie rozwoju osobistego – oferowanie programów i zajęć mających na celu rozwijanie umiejętności osobistych i rozwojowych matek, co przekłada się na ich pewność siebie i zdolność do podejmowania decyzji.
- Współpraca z instytucjami – organizowanie współpracy z lokalnymi instytucjami rządowymi, organizacjami pozarządowymi i instytucjami edukacyjnymi w celu zapewnienia kompleksowego wsparcia matkom samotnie wychowującym dzieci.

Wdrożenie tych postulatów wymaga współpracy rządu, organizacji społecznych, instytucji edukacyjnych i biznesowych, ponieważ dążenie do równości i wsparcia dla matek samotnie wychowujących dzieci jest kluczowe dla budowania bardziej sprawiedliwego i zrównoważonego społeczeństwa.

Bibliografia

- Adamski, A. (2005). Rola rodziny w procesie wychowania dziecka przez samotne matki. W: W. Korzeniowska, U. Szuścik (red.), *Rodzina: Historia i współczesność: Studium monograficzne* (ss. 281–290). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Brzostek, A. (2014). *5 rodzajów pomocy, na jaką może liczyć samotna matka w Polsce*. Pobrane z: <https://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/833038,5-rodzajow-pomocy-na-ktora-moze-liczyc-samotna-matka-w-polsce.html>.

- Danilewicz, W. T., Izdebska, J., Krzesińska-Żach, B. (2001). *Pomoc dziecku i rodzinie w środowisku lokalnym*. Białystok: Wydawnictwo Trans Humana.
- Kamińska, M. (2002). Potrzeby i aktywność edukacyjna kobiet samotnie wychowujących dzieci. *Edukacja Dorosłych. Kwartalnik Akademickiego Towarzystwa Andragogicznego*, 2/3(35/36), 87–92.
- Krajewska, B. (2009). *Instytucje wsparcia dziecka i rodziny: Zagadnienia podstawowe*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Krasa, A. (2019). *Samotna matka a opieka nad dzieckiem: Co mówi prawo pracy?* Pobrane z: <https://kobieta.wp.pl/samotna-matka-a-opieka-nad-dzieckiem-co-mowi-prawo-pracy-6356488349501569a>.
- Kwiatkowska, K. (2019). Kiedy samotna kobieta pragnie zostać matką – cz. II. *Remedium*, 9, 20–21.
- Lachowska, B. (1998). *Dzieci osób owdowiałych: analiza psychologiczna*. Lublin: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Lis, J. U. (2012). *Solo, ale w ostrogach: Poradnik dla samotnych rodziców*. Kielce: Wydawnictwo Pedagogiczne ZNP.
- Miłoś, P. (2009). Poczucie sensu życia kobiet samotnie wychowujących dzieci. *Lubelski Rocznik Pedagogiczny*, 28, 145–160.
- Napora, E. (2004). Bez kompasu czyli płęć psychologiczna chłopców wychowywanych przez samotne matki. *Niebieska linia*, 2, 24–26.
- Raław-Markowska, M. (2001). Sytuacja materialno-bytowa rodzin samotnych matek. W: M. Rymśa (red.), *Samotne macierzyństwo i polityka społeczna* (ss. 33–96). Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Szlama, D. (2011). Gdy matka jest wszystkim. *Charaktery*, 3, 88–90.
- Szymura, G. (2001). Sytuacja społeczno-ekonomiczna rodziny samotnej matki. *Auxilium Sociale. Wsparcie społeczne*, 3/4, 150–175.